

УДК 377.3

Михайло Ткаченко

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Людство увійшло в цивілізацію нового типу – інноваційну. Її характерна ознака – постійне оновлення знань, технологій, інформації, стилю й умов, у яких працюють і живуть люди. Усе оновлюється швидше, ніж підростають нові покоління. Тому перед сучасною професійно-технічною освітою, окрім творчого засвоєння знань, актуальними стають два завдання: виробити у молоді здатність бажання й уміння навчатися впродовж життя, а також застосовувати знання як основу професійної діяльності [1].

Завдання професійно-технічної освіти на сучасному етапі – підготувати фахівця, спроможного працювати в умовах ринку, готового до самовдосконалення і мобільного до змін. Тому розвиток в учнів самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти – це одне з першочергових завдань. Це залежить від тих додаткових якостей, які ми нині називаємо компетентностями. Посилення компетентнісної спрямованості професійно-технічної освіти створює передумови для індивідуалізації та диференціації навчання, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування в учнів соціальної, комунікативної, інформаційної та інших видів компетентностей, поглиблення їх практичної та творчої діяльності [1].

Головною особливістю компетентності як педагогічного явища є те, що компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, абстрактні загальнопредметні мисленнєві чи логічні операції, а конкретні життєві вміння та навички, необхідні людині будь-якої професії, віку [1].

Аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн показує, що одним із шляхів оновлення змісту освіти, узгодження його з потребами інтеграції до міжнародного освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід. Проблеми, пов'язані з компетентнісно орієнтованою освітою, досліджують відомі міжнародні організації: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів та ін. [5].

У багатьох європейських країнах розроблено навчальні програми таким чином, щоб забезпечувалося формування в учнів, насамперед, ключових компетентностей. Більшість науковців наголошують на необхідності визначення обмеженої кількості ключових компетентнос-

тей, а саме: уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна, інформаційна, здоров'язберігаюча [6].

1. Уміння вчитися – програмує індивідуальний досвід самостійного учіння особистості. Випускник професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ), який уміє самостійно вчитися, в майбутньому зможе самостійно і творчо працювати, успішно функціонувати в суспільстві.

Компетентність передбачає, що учень: сам визначає мету навчально-пізнавальної діяльності або приймає ту, що пропонує педагог; планує і програмує свою діяльність; організовує свою працю для досягнення мети; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання завдань; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність і практично її вдосконалює; має уміння і навички самоконтролю та самооцінки [3].

2. Загальнокультурна компетентність стосується розвитку культури особистості майбутнього кваліфікованого робітника у всіх її аспектах. Вона, насамперед, передбачає наявність здатностей: аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному і духовному контекстах сучасного українського суспільства; застосовувати засоби і технології інтеркультурної взаємодії; користуватися рідною й іноземними мовами, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови в активній взаємодії; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; реалізовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і націями [3].

3. Громадянська компетентність передбачає наявність в учнів ПТНЗ таких знань і навичок: орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування; застосовувати процедури і технології захисту власних інтересів, прав і свобод громадян, виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади, держави; взаємодіяти з органами державної влади на користь собі та громадянському суспільству; використовувати способи діяльності та моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини і громадянина; приймати індивідуальні та колективні рішення, враховуючи інтереси і потреби громадян, суспільства і держави [3].

4. Підприємницька компетентність передбачає наявність навичок: співвідносити власні економічні інтереси і потреби з наявними матеріа-

льними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами і потребами інших людей та суспільства; розвивати особистісні властивості і мотивації, що забезпечують цілеспрямовану підприємницьку діяльність кваліфікованих робітників, зокрема сфери ресторанного господарства (вона складається з професійних знань, умінь, навичок, цінностей і засобів особистісного розвитку); організувати власну трудову та підприємницьку діяльність і працю колективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин; аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх із потребами ринку праці; складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності й особисті бізнес-проекти, розробляти програми дій і приймати економічно й екологічно обґрунтовані рішення у динамічному світі; презентувати та поширювати інформацію про результати – продукти власної економічної діяльності та діяльності колективу [3].

5. Соціальна компетентність передбачає наявність таких здібностей: аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства, визначати в них власне місце; проектувати стратегію свого життя з урахуванням інтересів і потреб інших людей; продуктивно працювати в різних напрямках у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі; конструктивно розв'язувати конфлікти, досягати консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти і реалізувати соціальні проекти і стратегії дій; визначати мету спілкування, вміти емоційно налаштуватися на спілкування з іншими; застосовувати стратегії спілкування залежно від ситуації [3].

6. Інформаційна компетентність передбачає наявність навичок: застосовувати інформаційно-комунікативні технології в навчанні та повсякденному житті; раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби для розв'язання задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням; будувати інформаційні моделі та досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ; оцінювати процес і досягнуті результати професійної діяльності [3].

7. Здоров'язберігаюча компетентність передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і здоров'я свого оточення та включає: життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку); навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації,

спільна діяльність і співробітництво); навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація успіху і тренування волі) [3].

Компетентності формуються під час навчання, роботи, в родині під впливом політики, релігії, культури. Тому необхідно спрямовувати формування в учнівській молоді ключових компетентностей з урахуванням змістових можливостей кожного предмета. Окрім того, доцільно роз'яснювати, як вони зможуть реалізувати набуті компетентності на практиці, у подальшому повсякденному житті [2].

Відповідно до змісту професійної діяльності кваліфікованих робітників ресторанного господарства (кухар, кондитер, бармен, офіціант та інші) випускники ПТНЗ повинні володіти системою знань і вмінь стосовно: а) класифікації продуктів, їх сучасного асортименту, особливостей і застосування сировини, що використовується; б) правил експлуатації відповідних видів технологічного обладнання; в) роботи підприємств ресторанного господарства, санітарних правил, норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни. Окрім того, кваліфіковані робітники ресторанного господарства повинні бездоганно вміти виконувати відповідно до заданої рецептури весь технологічний процес приготування страв, коктейлів, змішаних напоїв, холодних страв і закусок, а також знати прийоми їх подавання та правила техніки обслуговування [3].

Викладене вище дає підстави дійти висновку, що формування ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників ресторанного господарства у професійно-технічних навчальних закладах розглядається як стратегічний напрям державної освітньої політики України. Провідне значення в цьому має професійно-технічна освіта як процес і результат засвоєння знань, розвитку, формування життєвих компетенцій. Це значно підвищує мотивацію тих, хто навчається, до безперервного професійного розвитку впродовж життя [6].

Таким чином, використання компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників ресторанного господарства уможливорює формувати у них здатності на основі отриманих знань ефективно працювати та вирішувати проблеми, які виникають у різних професійних і життєвих ситуаціях.

Посилання:

1. *Введенський В. Н.* Компетентність педагога як важлива умова успішності його професійної діяльності / *В. Н. Введенський* // Інновації в освіті. — 2003. — № 4. — С. 21—23.

2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] / И. А. Зимняя // Интернет-журнал “Эйдос”, 2006. — 5 мая. — Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.
3. Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців як пріоритет модернізації вищої освіти України / Я. П. Кодлюк // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : “К.І.С.”, 2004. — С. 10—11.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики) / За заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : “К.І.С.”, 2004. — 112 с.
5. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту освіти: досвід зарубіжних країн / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : “К.І.С.”, 2004. — С. 5—15.
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Отделение философии образования и теоретической педагогики РАО. — Центр “Эйдос”. — Режим доступа : www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm; <http://www.eidos.ru/news/compet.html>.

References (transliterated and translated):

1. Vvedenskiy V. N. Kompetentnist pedagoga yak vazhlyva umova uspishnosti yoho profesiynoyi diyalnosti (Teacher’s competency as an important condition of successful professional activity). // Innovations in Education, 2003, № 4. P. 21—23.
2. Zimniya I. A. Kljuchevye kompetencii – novaja paradigma rezul’tata sovremennogo obrazovanija (The key competences are the new paradigm of modern education results). [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.
3. Kodlyuk Ya. P. Kompetentnisnyi pidkhid y pidhotovtsi maybutnikh fakhivtsiv yak priorytet modernizatsiyi vyshchoyi osvity Ukrainy (Competence approach in future experts’ training as the priority of higher education modernization in Ukraine). // Competence approach in modern education : World experience and Ukrainian prospects : Library of educational policy / Ed. by O. V. Ovcharuk. Kyiv, 2004. P. 10—11.
4. Kompetentnisnyi pidkhid y suchasnyi osviti : svitovyi dosvid ta Ukrainski perspektyvy (Competence approach of modern education: World experience and Ukrainian prospects (Library of educational policy)). / Ed. by O. V. Ovcharuk. Kiev, 2004. 112 p.
5. Ovcharuk O. V. Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia zmistu osvity : dosvid zarubizhnykh krayin (Competence approach to education content formation : The experience of foreign countries). // Competence approach in modern education : World experience and Ukrainian prospects : Library of educational policy / Ed. by O. V. Ovcharuk. Kiev, 2004. P. 5—15.
6. Hutorskoy A. V. Kljuchevye kompetencii i obrazovatel’nye standarty (The key competences and educational standards). [Electronic resource]. — Mode of access : www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm; <http://www.eidos.ru/news/compet.html>.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2014

М. Ткаченко

**Формирование компетентности у учащихся
профессионально-технических учебных заведений**

В статье раскрывается проблема, связанная с компетентностно ориентированным образованием в ПТУЗ. Автор даёт короткую характеристику ключевым компетентностям. Особое внимание уделено формированию предпринимательской компетентности будущих специалистов ресторанного хозяйства в ПТУЗ. Задание профессионально-

технического образования на современном этапе – подготовить специалиста, способного работать в условиях рынка, готового к самоусовершенствованию и мобильного к изменениям. Поэтому развитие у учеников самостоятельности, способности к самоорганизации, саморазвитию, самовоспитанию, самообразованию, – это одно из первоочередных заданий. Это зависит от тех дополнительных качеств, какие мы в настоящий момент называем компетентностями. Усиление компетентностной направленности профессионально-технического образования, создает предпосылки для индивидуализации и дифференциации учебы, внедрения личностно ориентированных педагогических технологий, формирования, у учеников социальной, коммуникативной, информационной и других видов компетентностей, углубление их практической и творческой деятельности. Главной особенностью компетентности как педагогического явления есть то, что компетентность – это не специфические предметные умения и навыки, абстрактные общепредметные смысловые или логические операции, а конкретные жизненные умения и навыки, необходимые человеку любой профессии, возраста.

Ключевые слова: компетентность, жизненные навыки, ключевые компетентности, компетентностно ориентированное образование.

М. Tkachenko

Forming Students' Competence at VET Schools

The article deals with a problem of competence-oriented education at VET. The author briefly describes the key competences and emphasizes the development of entrepreneurial competence of future restaurant professionals at VET. The task of modern vocational education is to prepare such a specialist who will work under the market conditions and be ready for self-perfection and be mobile to the changes. Thus, one of the primary tasks is to develop students' independence, self-organization, self-development, and self-education. It depends on those additional qualities that we name competence presently. The strengthening of competence orientation of vocational education creates pre-conditions for individualization and differentiation of studies, introduction of the personality oriented pedagogical technologies, formation of social, communicative, informative and other types of competence, deepening of students' practical and creative activity. The main feature of competence as the pedagogical phenomenon is that competence is not specific subject abilities and skills, abstract meaningful or logical operations, but the concrete vital abilities and skills necessary for a man of any profession and age.

Key words: competence, life skills, key competences competence-oriented education.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. А. Руденко